

МАКСИМ ЗАДВІРНЯК – РЕПРЕСОВАНИЙ ЄПІСКОП УАПЦ

Відроджена в 1921 році отцем-митрополитом Василем Липківським та його сподвижниками Українська Церква просяла в 20-му столітті багатьма величними постатями, непересічними особистостями, чесними отцями, благовісниками, які увесь свій розум, віру, талант поклали на вівтар Українського Православ'я. Заснування українських парафій, розбудова Української Автокефальної Церкви, перші відправлення Божественної Літургії зрозумілою прихожанам українською мовою, переклад усіх Служб Божих рідною мовою, проповіді визволення поневоленого духу української нації, – все це робилося їх невтомною працею та натхненням.

Одним із таких сподвижників, однодумців, молодших колег митрополита В. Липківського був наш дід – єпископ Проскурівський УАПЦ Максим Задвірняк.

Народився Максим Євменович в багатодітній селянській родині в селі Качурівка Тростянецького району на Вінничині в 1892 році. В родині (зі спогадів родичів) було 12 власних дітей та ще двоє всиновлених. З дітей двоє, – Максим та Василь, стали священиками.

Навчався Максим: 1900–1904 рр. – в сільській школі в Тростянці; 1904–1908 рр. – в Тульчинському духовному училищі; 1908–1914 рр.- в Подільській духовній семінарії (м. Кам'янець-Подільський); 1916–1919 рр. – в Київській духовній академії (до її закриття).

В 1914 році рукоположений в священика. В цьому ж році одружився на Соколовій Людмилі Арсенівні – дочці священика з села Летава (біля Кам'янця-Подільського). Священствував в селах Летава, Шидлівці, Кітківці Чемеровецького району на Проскурівщині.

В 1923 році висвячений на єпископа УАПЦ (ймовірноше всього, митрополитом В. Липківським). З 1923 по 1925 рр. Максим Задвірняк – єпископ Кам'янець-Подільський, з 1925 по 1930 рр. – єпископ УАПЦ Проскурівського округу з перебуванням в селі Іванківці-Олешинські Проскурівського району (очевидно, до ліквідації УАПЦ). Був делегатом Другого Собору УАПЦ. З 1930 до 1935 рр. (до самого арешту) – настоятель церкви Покрови Богородиці УПЦ в невеличкому селі Мочулинці (зараз Волочиського району Хмельницької області).

Максим Задвірняк завжди проповідував селянам Слово Боже рідною українською мовою. Був самовідданим патріотом, інтелектуалом, чудовим сім'янином, виховував з дружиною п'ятьох дітей. Шостий (Вітя) народився вже після батькового ув'язнення і прожив лише два з половиною місяці.

Маючи хороший голос та музичні дані, самовіддано керував в Мочулинцях «сестринським» хором при церкві. Деякі твори для хору писав сам. Не цурався селянської праці. Як казала моя мама, – Ганна Максимівна, «батько умів робити все». Допомігав дітям з усіх шкільних предметів, особливо з математики, мови та літератури. Привчав їх вести щоденники.

Саме віра, патріотизм та належність до УАПЦ (потім – УПЦ) стали причинами для ув'язнення та подальшої страти радянською владою отця Максима.

Діда взяли під варту на третій день Великодня в квітні 1935 року на очах переляканих дітей та вагітної дружини. Та не просто взяли, а виволокли за бороду у двір під принизливі вигуки та лайку.

А далі – сфабриковане звинувачення в контрреволюційній агітації (стаття 54-10, ч. 1 КК) та позбавлення його свободи на 5 років (кримінальний присуд №621935 від 07.08.1935 р. Спецколегії при Вінницькому обласному суді) з направленням в ВТТ Дальлагу НКВС. В рамках відбування цього терміну ув'язнення в 1938 році (за рішенням Трійки НКВС) було сфабриковане нове

звинувачення «в контрреволюційній агітації та підтримці фішизму» (мовою оригіналу, тобто, – фашизму) та постанова Трійки НКВС від 05.04.1938 р.: «Задвірняка М.Є. розстріляти». Ця постанова Трійки була виконана 04.06.1938 р. о 22⁰⁰ в підвалі Хабаровської міської в'язниці.

Ми маємо протоколи допитів діда, обвинувальний висновок, вирок та листи діда з заслання. Ось уривок з одного листа, від 26 квітня 1937 року:

«Моя щира подруженько! Мої кохані діточки!

Пишу Вам листа в той день, з якого офіційно рахується початок мого ув'язнення. Так, вже 2 роки каляндарних, як ми розстались, любі мої. При самих сприятливих обставинах мені, як службовцю релькульту, доведеться сидіти ще два роки. Що буде зо мною за такий час? А що буде з Вами? Де нам набрати сили на таке безталання? Тільки в надії на Бога та його благий Промисел.

Ти кажеш, що ми привикли терпіти, так колись вчив мене дід Прокіп в Іванківцях, так я і старався в життю робити, та наскільки це мені вдалось, не можу певно сказати. Для цього треба мати твою дужу натуру, а я, моя голубка, тільки тоді й терплячий здаюсь, як зовсім забуваюсь.

Но бувають дуже тяжкі хвилини в моєму життю: сльози змішуються з попелом (коли я був сторожом та рятувався коло костра, це бувало в натурі), забуваєш по цілим дням хліб насущний їсти... Так воно мабуть буде й до кінця неволі, правда чим раз рідше, зато в гострійшій формі. Чи не від Ваших сліз мені в такі менти тяжко на душі?

Отож, любі мої, стримуйтесь в хвилини журби, не давайте волі ні сердцю, ні уяві: від цього тільки гірше як мені, так і Вам. Знайте, що я хоч руїною колись вернусь до Вас, але з не переіначеною фамилією й не підміненою ідеологією. Хоч серце моє до тої пори в клапті обернеться, але й ці клапті в кожному атомі битимуться палкою любов'ю до Вас, моїх сиріток».

Ці слова виявились пророчими. Єпископ повернувся до усіх нас лише за незалежності України. Лише в 1993 році його за заявою рідних реабілітували. І лише в 2011 році через російські архіви онукам єпископа, які проживають в Красноярську, вдалось дізнатись правду про нашого діда. І від цієї правди нас охопив жаль, розпач, а, разом з цим, і гордість за нашого діда, котрого ми ніколи не бачили.

Отець Максим не визнав себе винним в жодному з висунутих йому сфальсифікованих звинувачень. На допитах він нікого не зрадив, не обмовив. Не відмовився він і від своєї мови, церкви.

Він жив і помер, як справжній патріот України, яку він так любив, і незалежність якої наближав усім своїм мученицьким життям.

Для Радянської влади ж він був злочинцем, націоналістом, адже був носієм віри та культури свого народу. Імперія цього не пробачила. Вона довго, методично і марно намагалась морально зламати цю людину та священика. А потім від безсилля просто розстріляла.

Чи не нагадує ця сумна історія поневіряння і горе українців та патріотів на сході нашої країни сьогодні? Імперія знову не пробачає патріотизму та бажання жити в своїй Богом даній країні, а не в колоніальному рабстві, говорити рідною мовою, мати свою Українську церкву. Методи покарання аналогічні. І знову брехливі звинувачення...

Не легше було і родині єпископа. Дружина Людмила Арсенівна з шістьма дітьми залишилась без жодних засобів до існування. Щоб вижити, діти єпископа збирали на полях залишені колоски та мерзлу картоплю, наймались до селян пасти гусей та худобу, копати городи. Хвора на ревматизм Людмила Арсенівна якийсь час працювала по коліна в воді на торфорозробках у сусідньому селі, писала людям ділові папери, шила одяг.

Дечим таємно (щоб не викликати гніву місцевої влади) допомагали односельці. До нас дійшли імена цих людей-благодійників. Це Марія

Папковець, сім'ї Вашкевичів, Лавченків, Пащуків, Скоропадів, Кондратюків з Мочулинець та шестирічна (на той час) Леоніда (дівоче прізвище – Кондратюк, по чоловікові – Томків), яка за дорученням своєї мами Маринки Кондратюк через усе село носила в торбинці на спині бараболю сім'ї репресованого батюшки. Це Ксенія Навроцька, а потім (по-сільському) «одноока Пундичка», котрі по черзі тримали сім'ю у себе на квартирі. Це Єлизавета Паявца з Іванківців, яка в тяжку хвилину передала для батюшки 5 крб., а для сім'ї – 10 фунтів квасолі.

Це невідомий нам сільський тесля, котрий безкоштовно зробив труну для найменшого з дітей єпископа – маляти двох з половиною місяців Віті – з сімейної великої кухонної дошки-стільніці, додавши ще й власний матеріал.

Мені здається, що всі ці факти допомоги добрих та небайдужих людей сім'ї Задвірняків – це прообраз сучасного героїчного волонтерства, котре в усі часи було властиве для нашого народу.

Коли сільські активісти прочитали щоденник середнього сина єпископа Бориса, де було описано ув'язнення батька та поневір'яння сім'ї після цього, Задвірняків виселили з Мочулинець за добу як неблагонадійних. І тоді почались вже справжня боротьба за виживання. Людмила Арсенівна роздала дітей по родичах: Мар'яну (Мусю) – сім'ї професора П.П. Кудрявцева, його дружини (тітки Л.А.) і старшої дочки Катерині – в Київ, Ганю – молодшій дочці професора Кудрявцева Бландині в Новгород-Сіверський, сина Юрія – сестрі єпископа Марії в Тростянець.

Дякуючи допомозі рідних, небайдужих людей, неймовірними зусиллями матері Людмили Арсенівни та всупереч страшній напівсирітській долі та тиску тоталітарної держави, п'ятеро дітей єпископа (з шести) вижили, отримали освіту, стали корисними для держави та народу.

Олександр мав кілька освіт: техніка-будівельника, інженера-будівельника, вчився на математичному факультеті Київського університету і паралельно

працював в інституті математики Академії наук України. Йому пророкували кар'єру блискучого науковця-математика. Для того, щоб вчитись і працювати, змушений був зректись батька (це питання вирішували колективно на сімейній раді). Очевидно, моральний гніт від цього був таким великим, що посприяв тому, що Олександр захворів на туберкульоз та помер у віці 31 рік.

Мар'яна (Муся) закінчила Київське медичне училище в 1941 році. Всю війну прослужила в санітарному поїзді, який сформували з їхнього випуску, рятувала від смерті поранених бійців. Після війни працювала дуже кваліфікованою акушеркою, котру поважала вся жіноча частина населення містечка Кам'янка на Черкащині.

Юрко працював на тракторі на лісорозробках в Карелії, пізніше – на залізниці в Хакасії.

Борис вчився в Києві в педагогічній школі. В 1943 році його забрали німці з містечка Златопіль на Кіровоградщині (де на той час проживала сім'я) в невідомому напрямку. Пропав без вісті.

Ганя закінчила Златопільський сільськогосподарський технікум на Кіровоградщині за спеціальністю «зоотехнік», пізніше – хіміко-біологічний факультет Черкаського педінституту. Все життя пропрацювала вчителькою хімії та біології в райцентрі Лисянка на Черкащині.

Всі вони чесно трудились, були дуже здібними, працелюбними, талановитими. Але все життя їм не вистачало батьківської ласки, підтримки, любові. До того ж вони всі змушені були мовчати і не згадувати перед чужими людьми про свого улюбленого батька. Ця тема мала ознаки табу. У інших були батьки, а в них не було тата.

І лише в колі сім'ї діти (наші батьки) та дружина єпископа (наша бабуся) розповідали нам, онукам, правду про діда. Про те, якою чудовою людиною, батьком та чоловіком він був. Як любив співати і косити траву. Як любив свою мову і сам склав російсько-український словник, включно з подільськими

діалектними синонімами та фразеологізмами, знаходячись в ув'язненні на Далекому Сході. Нам розповідали ту «правду» про кінець його життя, яку донесла до сім'ї брехлива держава: мовляв, єпископ помер в таборі власною смертю від хвороби шлунку.

А ще цей жахливий тиск державного залякування, замовчування та брехні нам став більше зрозумілим, коли після смерті нашої бабусі ми знайшли її заповіти дочкам і зятям, дітям та онукам. В них вона кається, що не могла так, як вона того хотіла, вчити всіх нас слову Божому, – боялась за усіх нас. І заповідає нам в усьому покладатись на Господа. А ще цитує «Символ віри».

Сьогодні про долю єпископа Максима Задвірняка я свідчу від імені 10-ти його онуків, 21-го правнука, 18-ти праправнуків.

Нам дуже шкода і боляче, що досі ніхто на державному рівні не подумав вибачився перед нашою сім'єю (і подібними їй) за завдане всім нам горе та повернути добре ім'я владиці Максимові Задвірняку, доброму чоловікові та батьку. Ми цього дуже чекаємо. І наша сумна історія нехай буде попередженням та пересторогою не довіряти країні-злочинцю, котра знову намагається повернути собі право вершити несправедний суд над українцями.

Як писав митрополит УАПЦ Василь Липківський, «в земній життєвій боротьбі не той народ перемагає, який володіє великими земними скарбами, а той, який набув собі найбільше духовний капітал».

Давайте ж здобувати наш духовний капітал. А також вчитись та не допускати помилок минулого.

Резюме. У роботі розповідається про долю Кам'янецького і Проскурівського єпископа УАПЦ Максима Задвірняка та про життєвий шлях його нащадків.

Ключові слова: УАПЦ, єпископ, українізація Православної церкви, репресії.